

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ МИСТЕЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ

УДК 378.011.3.015.31 – 051:793.3

Т. О. Благова

Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка

ПРІОРИТЕТИ ПРОФЕСІЙНО-ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ХОРЕОГРАФА В УМОВАХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті досліджено змістовий компонент професійно-практичної підготовки майбутніх хореографів у структурі закладів вищої хореографічної освіти. Схарактеризовано комплекс професійних компетентностей і особистісних якостей хореографа, необхідних для успішної самореалізації в різних формах організації хореографічної освіти; окреслено шляхи формування виконавської, балетмейстерської та педагогічної майстерності у студентів хореографічних спеціалізацій.

Ключові слова: хореограф, вища хореографічна освіта, професійно-практична підготовка, зміст хореографічної освіти, організаційно-творча робота, хореографічна діяльність.

Постановка проблеми. Сучасна вища хореографічна освіта в контексті створення європейського освітянського та наукового простору повинна забезпечувати ефективну підготовку майбутнього фахівця-хореографа, зорієнтованого на особистісний і професійний саморозвиток, здатного плідно працювати в різних формах освітньої та культурно-мистецької галузей. Актуальність осмислення пріоритетів професійно-практичної підготовки хореографів у структурі вишів зумовлена системним підвищенням вимог до фахової компетентності випускників хореографічних спеціальностей різних освітніх рівнів, продиктованим модернізацією форм, методів, технологій та інновацій розвитку хореографічної освіти. Найважливішими серед них постають питання визначення ціннісних і смислових аспектів майбутньої діяльності сучасних фахівців-хореографів, їх особистісного становлення й самовизначення для майбутньої практичної реалізації.

Аналіз актуальних досліджень. Концептуальні засади професійної підготовки хореографа в умовах вищої хореографічної освіти висвітлені в працях відомих теоретиків і практиків професійної хореографії: Г. Березової, Є. Валукіна, К. Василенка, Ю. Громова, О. Голдрича, Б. Колногузенка, І. Мойсеєва, М. Тарасова, Л. Цветкової, інших відомих фахівців галузі. Професійно-практичний аспект фахової підготовки педагогів-хореографів, авторські методики й технології хореографічного навчання висвітлюється в наукових розвідках Л. Андрощук, С. Забрєдовського, С. Зубатова,

О. Калініної, Б. Колногузенка, Л. Макарової, В. Нікітіна, Г. Ніколаї, О. Ребрової, Т. Сердюк, О. Шамрової, М. Юр'євої та ін. Однак, на етапі модернізації розвитку вищої хореографічної освіти відчувається недостатність теоретичних і практичних розробок з окресленої проблематики, що зумовлює актуальність представленої публікації.

Метою статті визначаємо дослідження специфіки професійно-практичної підготовки майбутніх хореографів у структурі закладів вищої хореографічної освіти; аналіз комплексу професійних компетентностей і особистісних якостей хореографа, необхідних для успішної самореалізації в різних формах організації хореографічної освіти; визначення шляхів формування виконавської, балетмейстерської та педагогічної майстерності у студентів хореографічних спеціалізацій.

Виклад основного матеріалу. Професійна підготовка студентів-хореографів, маючи інтегральний і синкретичний характер, (зумовлений природою хореографічного мистецтва), потребує комплексного підходу щодо її організації, визначенні форм, методів, змісту навчально-освітнього процесу. Комплексна професійна підготовка студента-хореографа до різноаспектної хореографічної роботи в системі загальної, додаткової чи професійної освіти спрямована на формування в нього специфічних фахових і загальнопедагогічних компетентностей, загальної та професійної культури, художньо-образного мислення, індивідуального стилю роботи, творчого ставлення до професії, здатності до ефективної різноаспектної хореографічної діяльності й постійного професійного вдосконалення [1].

В основі компетентнісної моделі випускника-хореографа, розробленої дослідницею М. Юр'євою, закладено бінарну класифікацію, що складається з двох основних груп компетенцій: універсальних (загальних) і професійних. До першої групи вчена відносить загальнонаукові, загальнокультурні, соціально-особистісні й інструментальні компетенції. Другу (професійну) групу складають загальнопрофесійні та профільно-спеціалізовані компетенції. Кожна із запропонованих груп загалом аргументовано ілюструє багатовимірність процесу фахової підготовки хореографа у вищій школі [6, с. 51–52].

Отже, професійні компетентності хореографа є органічним поєднанням сутнісних фахових характеристик (універсальних і вузькопрофесійних), особистісних значущих якостей і здібностей, необхідних для реалізації в професійній сфері. Вони охоплюють цілий спектр структурних елементів, в основі яких – теоретико-практичні й методичні знання та сформовані на цьому ґрунті стрижневі групи фахових умінь: гностичні, проектувальні, конструктивні, комунікативні, креативні, організаторські та спеціально-хореографічні. Саме на розвиток сукупності цих компетентностей спрямований увесь комплекс організаційних форм, засобів, фахових методик системи професійної підготовки майбутнього хореографа в умовах закладів вищої школи.

Практико-орієнтований характер хореографічної освіти, визначений «специфікою танцювальної діяльності та її приналежністю до сценічності» (за М. Юр'євою) [6], обумовлює той факт, що пріоритетом у процесі підготовки майбутніх педагогів-хореографів, поряд із теоретичним навчанням, залишається професійно-практичне становлення в галузі хореографічного мистецтва, яке реалізується в різних формах виробничого навчання (практичних, лабораторних, індивідуальних занять, семінарів, майстер-класів, конкурсів, концертних заходів) і спрямовується на оволодіння студентами комплексом фахових умінь і навичок (виконавських, педагогічних, балетмейстерських).

Зокрема, важливим складником вищої хореографічної освіти є підготовка майбутнього хореографа до різних видів роботи в танцювальному колективі, зокрема й до організаційно-творчої. Адже танцювальні колективи – найбільш затребувана форма організації хореографічної активності випускників-хореографів – в умовах сьогодення є важливими інститутами соціального, художньо-естетичного, морального й фізичного виховання різновікової категорії їх учасників. Різноманітність функційних ролей керівника танцювального колективу призводить до необхідності оволодіння ним сукупністю компетентностей для забезпечення фахової діяльності: хореографічно-педагогічної, творчо-постановчої, управлінської, психологічної тощо. Тож, виникає гостра потреба забезпечення майбутніх керівників танцювальних колективів ґрунтовними теоретичними знаннями та практичними технологіями організаційно-творчої роботи в галузі професійної та додаткової мистецької освіти.

Узагальнюючи концепти актуальних наукових розвідок сучасних науковців і практиків вищої освіти (Н. Бугаєць, В. Видрина, В. Волчукової, Н. Гусевої, О. Голдрича, С. Забрєдовського, Б. Колногузенка, А. Короткова, О. Ліманської, А. Тимофєєва, П. Фриза та ін.), визначаємо сутність поняття «організаційно-творча робота» як багатовимірний процес, сукупність ефективних дій, що призводять до утворення суб'єкт-суб'єктних відносин між учасниками й педагогами колективу, спрямованих на створення та репрезентацію хореографічних творів. Організаційно-творча робота з хореографічним колективом має визначену структуру, органічно поєднує різні види професійної діяльності: 1) управлінську; 2) навчально-тренувальну; 3) організаційно-педагогічну; 4) творчо-постановчу; 5) самоосвітню [4, с. 2–3]. Результативність функціонування хореографічного колективу зумовлюється низкою чинників, ключовий серед яких – високий рівень професійної компетентності керівника, володіння ним загальнопедагогічними та професійно-творчими знаннями й умінями для забезпечення вказаних видів фахової активності.

У кожного керівника-хореографа сформована певна модель управлінської діяльності, яка й визначає стиль керівництва, охоплює систему принципів, норм, методів і прийомів впливу на учасників колективу з метою ефективного здійснення різноаспектної діяльності й

досягнення поставлених цілей. Схильність до сповідування певного стилю керівництва (авторитарного, ліберального чи демократичного) зумовлена психологічними якостями особистості, умовами, у яких відбувалося професійне становлення керівника тощо. Проте її не слід вважати абсолютною, оскільки з плином часу хореограф-керівник під впливом різноманітних чинників здатний опанувати принципово нові моделі, стиль, культуру взаємодії з учасниками колективу.

Процес управління (хореографічного менеджменту) хореографічним колективом (організаційна робота), як педагогічно-творча система, передбачає постановку цілей і планування. Основою управління є планування, сутність якого полягає у визначенні основних видів діяльності в колективі, організації заходів з урахуванням конкретних виконавців і термінів виконання. Метою планування роботи хореографічного колективу є вироблення стратегії та єдності дій з усіма учасниками хореографічно-педагогічного процесу; установлення термінів реалізації рішень; уточнення пріоритетних напрямів, рішень, етапів досягнення цілей. Тож, у роботі керівника хореографічного колективу виокремлюють перспективне (відображує цілі та дії на майбутнє від року до трьох), календарне (складається на місяць) і поточне планування [3, с. 9–10].

Виходячи з цього, однією з актуальних проблем підготовки майбутнього хореографа-керівника для забезпечення хореографічного менеджменту визначаємо сформованість у нього професійно важливих, соціально та психологічно необхідних якостей для управлінської діяльності. Вирішальний вплив на управлінську діяльність мають особистісні якості керівника. У психологічному аспекті вони залежать від здібностей, характеру, професійного досвіду. Це складні багатогранні феномени, конкретні вияви яких залежать від дії різних чинників. Якості керівника-хореографа умовно можна класифікувати на психологічні, інтелектуальні, професійні, соціальні. Попри те, що більшість якостей є універсальними, їх пріоритетність, однак, залежить від багатьох чинників. Зокрема, для хореографа-управлінця найчастіше виокремлюють такі обов'язкові якості: відповідальність; особистісну гідність; відкритість для інновацій; гнучкість і креативність у розв'язанні завдань; упевненість у прийнятті рішень; розуміння ситуації, гостре відчуття часу, подій; високу працездатність; постійне прагнення до саморозвитку й самоосвіти; комунікабельність; повагу до колег і учасників колективу.

Особливості управлінської діяльності керівника хореографічного колективу характеризують і специфічні інтегральні чинники, які, на думку психолога В. Третьяченко, зумовлюють необхідність формування в нього таких якостей, а саме: 1) адаптаційної мобільності – чинника, що визначає місце й роль особистості в міжособистісній взаємодії в соціальних групах, її статус, позицію у структурі ділових відносин, прагнення впливати на інших, схильність до неперервних якісних змін умов праці, здатність протистояти дестабілізуючому впливові негативних форм поведінки тощо;

2) емоційного лідерства, що виявляється під час взаємодії в неформальних групах, які діють у хореографічному колективі; 3) ділового (інструментального) лідерства, що виявляється під час розв'язання проблемних ситуацій у неформальних групах колективу; 4) здатності до інтеграції соціальних функцій (ролей), пристосування поведінки особистості до рольових очікувань інших учасників групи, виявляється в умінні бути неформальним емоційним лідером і менеджером; 4) контактності, що реалізується через здатність до встановлення позитивних соціальних контактів, відкритості у спілкуванні, прагненні утвердитись, схилити людей до себе, вмінні розв'язати конфліктну ситуацію здатності переконувати; 5) стійкості до стресу, емоційної напруженості управлінської роботи, яка активізує роль емоційних регуляторних механізмів у структурі особистості керівника [5, с. 30].

У хореографічному колективі формується також особливий тип міжособистісних відносин, для яких керівникові необхідно створити сприятливі умови для забезпечення високої згуртованості, міжособистісного спілкування, високої референтності учасників у ставленні один до одного, об'єктивності у прийнятті відповідальності за результати спільної творчої діяльності. Отже, здійснюючи керівництво хореографічним колективом, педагог завжди має бути готовим до розв'язання комплексу стратегічних і щоденних робочих завдань, серед яких основними є: сприяння розвитку мотивів єднання та згуртування учасників, створення умов для реалізації індивідуальності кожної особистості, зростання її самостійності та творчої самобутності. Ціннісний зміст співпраці та співтворчості керівника з вихованцями є індикатором педагогічного потенціалу хореографічного колективу. Зауважимо, що проаналізований перелік фахових характеристик хореографів-керівників не вичерпує усього спектру для здійснення організаційно-творчої роботи. До того ж, їх типологія є умовною, адже кожна конкретна педагогічна ситуація вимагає від керівника креативних рішень, вияву відразу кількох професійних якостей за домінування однієї з них.

Важливо, що у структурі вищої хореографічної освіти окреслені завдання професійно-практичної підготовки майбутніх хореографів-менеджерів реалізуються не лише у процесі опанування ними навчальних курсів (передусім «Методики роботи з хореографічним колективом»), але й у системі комплексу виробничих практик зі спеціальності. Зокрема, цінність такої активної форми професійного навчання полягає в тім, що саме практики забезпечують закріплення та інтеграцію сформованих теоретичних знань, набутих практичних умінь і навичок з методик викладання дисциплін хореографічного циклу в умовах, максимально наближених до майбутньої професійної діяльності [2, с. 49]. Спрямовані на формування в майбутнього викладача-хореографа фахових компетентностей організатора, балетмейстера, педагога-хореографа, керівника хореографічного колективу, практики передбачають

ознайомлення зі специфікою функціонування хореографічного колективу в умовах позашкільного (спеціалізованого мистецького) навчального закладу; вдосконалення професійних умінь, необхідних для здійснення різних форм організаторської, адміністративної, управлінської та методичної діяльності в системі позашкільної (мистецької) освіти [2, с. 50].

Необхідним складником підготовки хореографів в умовах вищої школи визначаємо також формування в них професійно-практичного досвіду створювача, постановника, реставратора танцювального твору. Серед нормативних дисциплін, сфокусованих на вихованні комплексу балетмейстерських компетентностей, укажемо такі: «Підготовка концертних номерів», «Композиція і постановка танцю», «Теоретичні засади режисури культурно-мистецьких проєктів», «Мистецтво балетмейстера», «Хореографічний ансамбль». Програмні результати навчання з означених курсів відбивають єдність теоретичної та практичної готовності балетмейстера-педагога до професійної діяльності та включає в себе сукупність спеціально-предметних знань, виконавських умінь, особистісних характеристик, як-от: знання видів, форм, жанрів хореографічного мистецтва; розуміння основних законів драматургії та готовність їх застосувати в хореографічній діяльності; здатність сприймати хореографічний твір як мистецьке явище, розуміння його художньої своєрідності, особливостей балетмейстерського стилю; здатність розглядати хореографічний твір у контексті розвитку загальної хореографічної культури; знання принципів роботи балетмейстера зі створення хореографічного образу; володіння основними принципами розбору танцю за записом, створення танцювальних етюдів, сюжетних і безсюжетних танців; готовність працювати над постановкою цілісних концертних програм, культурно-мистецьких проєктів.

Нормативний складник змісту хореографічної підготовки в структурі вищів доповнюють варіативні навчальні курси, що підсилюють зміст професійно-орієнтованого навчання, є логічним продовженням нормативного циклу та спрямовані на формування вузькопрофесійних компетентностей як педагога-балетмейстера, так і хореографа-виконавця, а саме: удосконалення практичних умінь у галузі хореографічного виконавства, танцювальної імпровізації, роботи з рухом та його формами; виховання відчуття стилю й жанру, розуміння сутності сценічного часу й динаміки сценічного простору; володіння законами режисури; розширення досвіду практичної художньо-освітньої діяльності, практичних навичок творчої роботи з різновіковими хореографічними колективами. Тематика професійно-орієнтованих спецкурсів і спецпрактикумів щорічно визначається профільною кафедрою та висвітлює актуальні проблеми розвитку хореографічного мистецтва, інноватику методик викладання хореографії, творчий досвід авторських танцювальних шкіл тощо [1].

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Підсумовуючи, зазначимо, що різноаспектність представлених

компетентностей хореографа ілюструє достатньо широкий їх діапазон і поліфункційність. Професійно-практична підготовка майбутніх хореографів до різних видів професійної активності (організаційно-творчої, балетмейстерської, педагогічної) у закладах вищої освіти створює можливості для освоєння студентами значущих фахових компетентностей, необхідних для успішної реалізації у професії. Перспективними напрямками подальших досліджень із визначеної проблематики є аналіз комплексу навчальних технологій, підходів, змісту, форм, методів фахової підготовки хореографів в умовах вищої школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Благова, Т. О. Особливості професійної підготовки майбутніх учителів-хореографів у системі педагогічної освіти. *Вісник Житомирського університету. Випуск 50. Педагогічні науки*. Режим доступу: http://eprints.zu.edu.ua/4256/1/vip50_15.pdf.
2. Благова, Т. О. (2017). Професійно-практична підготовка хореографа в умовах вищої педагогічної освіти. *Мистецтво та освіта*, 1 (83), 48–52.
3. Гусева, Н. Ф. (2009). *Организационный ресурс руководителя творческого коллектива*. Сыктывкар: Коми республиканский колледж культуры им. В.Т. Чисталева.
4. Тимофеев, А. А. (2011). *Методические указания по дисциплине «Организационно-творческая работа с хореографическим коллективом»*. Саратов.
5. Третьяченко, В. В. (1997). *Соціально-психологічні механізми формування й розвитку колективних суб'єктів управління* (автореф. дис. ... д-ра психол. наук: 19.00.05). К.
6. Юрьева, М. Н., Макарова, Л. Н. (2010). Компетентностная модель выпускника-хореографа. *Высшее образование сегодня*, 4, 50–53.

РЕЗЮМЕ

Благова Т. О. Приоритеты профессионально-практической подготовки хореографа в условиях учреждений высшего образования.

В статье исследован содержательный компонент профессионально-практической подготовки будущих хореографов в структуре высших учебных заведений. Охарактеризован комплекс профессиональных компетентностей и личностных качеств хореографа, необходимых для успешной самореализации в различных формах организации хореографического образования; намечены пути формирования исполнительского, балетмейстерского и педагогического мастерства студентов хореографических специализаций. Указано, что актуальность осмысления приоритетов профессионально-практической подготовки хореографов в структуре вузов обусловлена системным повышением требований к профессиональной компетентности выпускников хореографических специальностей различных образовательных уровней, продиктованным модернизацией форм, методов, технологий и инноваций развития хореографического образования. Проанализированы современные тенденции формирования содержания профессионально-практической подготовки хореографа в условиях высшей школы. Определено, что этот процесс реализуется в различных формах обучения, обеспечивается при изучении дисциплин нормативного и вариативного циклов, направляется на овладение студентами комплексом профессиональных умений и навыков (исполнительских, педагогических, балетмейстерских). Многоаспектность представленных компетентностей будущих хореографов иллюстрирует

достаточно широкий диапазон их функциональности – готовности к различным видам профессиональной активности (организационно-творческой, балетмейстерской, педагогической). Перспективными направлениями дальнейших исследований по определенной проблематике является анализ комплекса учебных технологий, подходов, содержания, форм, методов профессиональной подготовки хореографов в условиях высшей школы, необходимых для успешной реализации в профессии.

Ключевые слова: хореограф, высшее хореографическое образование, профессионально-практическая подготовка, содержание хореографического образования, организационно-творческая работа, хореографическая деятельность.

SUMMARY

Blahova T. O. Priorities of professional-practical training of the choreographer in conditions of institutions of higher education.

The content component of professional-practical training of the future choreographers in the structure of higher education institutions is revealed in the article. The complex of professional competences and personal qualities of the choreographer, which are necessary for successful self-realization in various forms of organization of choreographic education, is characterized; the ways of forming performing, choreographic and pedagogical mastery of students of choreographic specializations are outlined. It is pointed out that relevance of comprehending the priorities of professional-practical training of choreographers in the structure of higher education institutions is due to the systematic increase in the requirements for the professional competence of graduates of choreographic specialties at various educational levels, dictated by modernization of the forms, methods, technologies and introduction of innovations in the development of choreographic education. The modern trends in formation of the content of professional-practical training of the choreographer in conditions of the higher school are analyzed. It is determined that this process is realized in various forms of training, it is provided while studying the disciplines of the normative and optional cycles, is directed at mastering by students of a complex of professional skills (performing, pedagogical, choreographic). The multidimensionality of the presented competences of the future choreographers illustrates a rather wide range of their functionality – readiness for various types of professional activity (organizational, creative, choreographic, and pedagogical). Perspective directions of further research on a certain problematic is the analysis of a complex of educational technologies, approaches, content, forms, methods of professional training of choreographers in conditions of a higher school, necessary for successful realization in the profession.

Key words: choreographer, higher choreographic education, professional-practical training, content of choreographic education, organizational-creative work, choreographic activity.